

# MAKTAB VA OILA HAMKORLIGINI RIVOJLANTIRISH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH

**Yaratov Jamil Vasilovich,**

*O'zbekiston ta'lim va fan xodimlari kasaba uyushmasi  
Respublika kengashi raisining yoshlar  
masalalari bo'yicha maslahatchisi.*

*Tel.: 99-858-48-50*

*jamilyaratov845@gmail.com*

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada umumiy o'rta ta'lim maktablari Kuzatuv kengashining faoliyati, maqsad va vazifalari hamda vakolatlari ko'rib chiqilgan. Shuningdek, umumiy o'rta ta'limni boshqarishda boshqaruv organlarining o'zaro hamkorligi va bir-birini to'ldirishi ta'lim samaradorligini oshirishga bevosita ta'siri ifodalangan.

**Kalit so'zlar:** maktab, ta'lim muassasasi, boshqaruv, boshqaruv organlari, kuzatuv kengashi, direktor, ota-onalar, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari.

## Совершенствование механизмов развития сотрудничества школы и семьи

**Яратов Жамил Васильевич,**

*Советник по вопросам молодежи при  
Председателе Республиканского совета  
Профсоюза работников образования  
и науки Узбекистана*

**Аннотация:** В данной статье рассматриваются деятельность, цели, задачи и полномочия Наблюдательного совета общеобразовательных средних школ. Также выражено прямое влияние взаимного сотрудничества и взаимодей-

полняемости органов управления в сфере управления общеобразовательным средним образованием на повышение эффективности обучения.

**Ключевые слова:** школа, учебное заведение, руководство, органы управления, наблюдательный совет, директор, родители, органы гражданского самоуправления.

## Improving mechanisms for developing cooperation between school and family

**Yaratov Jamil Vasilovich,**

*Advisor on youth issues to the Chairman of the  
Republican Council of the Trade Union of  
Education and Science Workers of Uzbekistan*

**Abstract:** This article examines the activities, goals, tasks, and powers of the Supervisory Board of general secondary schools. Also, the direct impact of mutual cooperation and complementarity of management bodies in the management of general secondary education on increasing the effectiveness of education is expressed.

**Keywords:** school, educational institution, management, governing bodies, supervisory board, director, parents, citizens' self-government bodies.

O'zbekiston Respublikasining Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyev ta'kidlaganlaridek "...Biz yoshlarga doir davlat siyosatini hech og'ishmasdan qat'iyat bilan davom ettiramiz. Nafaqat davom ettiramiz, balki bu siyosatni eng ustivor vazifamiz sifatida bugun zamon talab qilayotgan yuksak darajaga ko'taramiz". Yuqoridagilardan kelib chiqib, yurtimiz kelajagi bo'lgan aziz farzandlarimizni ma'nan boy va axloqan etuk, intellektual salohiyatli qilib tarbiyalash avvalo ota-ona, mahalla, ta'lim muassasasi va keng jamoatchilikning muqaddas burchidir.

Mamlakatimizda ta'lim-tarbiya sifatini oshirishda hamkorlik muhitini tashkil etish, o'quvchilarning bilim, ko'nikma va intellektini rivojlantirishda oila, maktab va mahalla hamkorligini yo'lga qo'yishga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Maktab va ota-ona hamkorligi – o'quvchining sifatli ta'lim olishi, ruhiy va ma'naviy etuk shaxs bo'lib shakllanishidagi eng muhim poydevor. Bu jarayon o'zaro muloqot, ochiqlik va mas'uliyatni talab qiladi.

Maktabda berilayotgan bilim va axloqiy mezonlar uyda ham davom ettirilishi kerak. Ta'lim-tarbiya jarayonida ota-ona va o'qituvchi talablari bir xil bo'lsagina, bolada mas'uliyat hissi shakllanadi, aksincha, jarayonni tashkil etishda ota-ona va maktab jamoasi (kattalar) ning dunyoqarashi va yondoshuvi turlicha bo'lsa, o'zaro muloqot o'rnatilmagan va tizimlashmagan bo'lsa, o'quvchi nomuvofiq munosabatlar ta'sirida kundalik ta'lim va hayot tarzini tanlashda, shakllantirishda ikkilanadi.

Aksariyat hollarda, o'quvchining maktabda tarbiya va bilimni o'zlashtirish darajasi oiladagi axloqiy mezonlar ustiga quriladi. Shu nuqtai nazardan, ota-ona maktab muhiti bilan muntazam samarali muloqotni yo'lga qo'yishi ahamiyatli. Mashhur rus pedagogi V.Suxomlinskiy aytganidek, "Ildizlar oilada yotadi, undan shoxlar, gullar va mevalar keyinchalik

o'sib chiqadi. Maktabning pedagogik donoligi oilaning axloqiy salomatligiga asoslanadi".

Maktab ta'limining samaradorligini oshirishda ota-ona yoki oila hamkorligining ahamiyati yurtimiz olim va izlanuvchilari L.Gaynutdinova, E.Karimova, A.Usmanova, M.Djumaniyazova, F.Musurmonqulov, A.Olimov, N.El-murzaeva, xorijiy tadqiqotchilar T.M.Papsheva, T.V.Myagkostupova, E.Alieva, X.Zagladina, N.A.Shibaeva, A.M.Kamenskiy, A.Shlyayxer, R.Anderson, Joyce L.Epstein va boshqalarning ilmiy ishlarida ko'rib chiqilgan.

L.Gaynutdinovaga ko'ra, ta'lim muassalarida ota-onalar bilan o'zaro hamkorlikning maqsadi – ota-onalarning ta'lim muassasalari bilan hamkorlik munosabatlarini rivojlantirish, yagona, insonparvar, do'stona ta'lim muhitini yaratishga hissa qo'shish, shu borada ularning pedagogik, huquqiy, psixologik, tibbiy, ma'naviy-ma'rifiy bilimlarini muntazam oshirib borish hamda bolalarning maktabdagi muvaffaqiyatlarini rivojlantirishga yordam berishdan iborat [7].

Maktab va oilaning o'zaro hamkorligi – bu pedagoglar va ota-onalarning birgalikdagi faoliyati va muloqoti jarayonidagi aloqasidir. Uning natijasida ikkala tomon ham rivojlanadi. Demak, maktab va oilaning o'zaro hamkorligi ularning rivojlanishining manbai va muhim mexanizmidir [5].

Bolaning ulg'ayishiga yashab turgan muhiti, albatta, bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bolaning hattoki bir kunlik hayoti ham yagona muhitda emas, turli – oila, maktab, do'stlar va boshqa muhitlarda o'tadi. Maktab va ota-onalarning o'zaro hamkorligi natijasida uyg'unlashgan muhit bolaning maktab va maktabdan tashqarida ortiqcha ruhiy yuklamasiz, qulay va kam qarama-qarshilik sharoitida kamol topishiga imkon yaratadi.

Mutaxassislarning fikricha, "davlat ta'lim tizimining asosiy maqsadi – zamonaviy jamiyatda o'zini namoyon qilish va rivojlantirishga

qodir bo'lgan shaxsning har tomonlama kamol topishi uchun shart-sharoitlar yaratishdir. Bu o'sib kelayotgan yosh avlodni tarbiyalaydigan barcha ijtimoiy institutlar uchun asosiy yo'riqnoma bo'lishi lozim. Faqatgina, oila, maktab va jamoatchilik o'rtasidagi o'zaro hamkorlikning birligigina har bir bolaning har tomonlama rivojlanishi uchun zarur sharoitlarni yarata oladi" [10].

Ota-onalar bilan hamkorlik maktabda o'quvchilarning muvaffaqiyatli o'qishi, umumiy rivojlanishi uchun muhim shartdir. Ota-onalarning ta'limga bo'lgan munosabati, ularning maktabga qiziqishi va farzandlari bilan muhokamalari ularning ta'lim darajasiga to'g'ridan to'g'ri ta'sir qiladi.

"Bola hayoti ikki muhim sohadan iborat: maktab va oila, ular o'zgarish va rivojlanishga duchor bo'ladi. Jamiyatning hozirgi rivojlanish bosqichida oilaviy qadriyatlarning yo'qolishi boshqalar qatorida demografik muammolarning asosiy sabablaridan biriga aylandi. Shuning uchun maktab va oilaning hamkorligi muhim va dolzarb muammolardan biridir" [8].

2015-yilda PISA (Programme for International Student Assessment) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar natijasiga ko'ra ota-onasi deyarli har kuni farzandlari bilan "shunchaki suhbatlashib o'tirib vaqt o'tkazadigan", "tushlik yoki kechki ovqatni birgalikda qiladigan" yoki "maktabdagi muvaffaqiyatlarini muhokama qiladigan" bolalar 22-29 foizga ko'proq ehtimol bilan hayotdan qoniqish hisini tuyganlar [3].

Mutaxassislarning ta'kidlarini umumlash-tiradigan bo'lsak, maktab va oila hamkorligi bolaning nafaqat ta'lim olishi bilan bog'liq, balki tarbiya, ruhiy barqarorliklik va ijtimoiylashuv (atrofdagilar bilan to'g'ri muloqot o'rnatish) kabi sifatlarning namoyon bo'lishini faollashtirishga ko'maklashadi va uning jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan barkamol shaxs bo'lib voyaga etisha xizmat qiladi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5538-son Farmonida umumta'lim muassasasi kuzatuv kengashining **asosiy vazifasi** umumta'lim muassasasini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, umumta'lim muassasasi rahbarining muassasa faoliyatini takomillashtirish, moliyaviy-xo'jalik holati, daromadlar va xarajatlar, budjet, budjetdan tashqari, homiylik va boshqa mablag'lardan foydalanish bo'yicha ko'rilgan chora-tadbirlar to'g'risida hisobotlarini tinglash, umumta'lim muassasasi rahbarining taqdimnomasi bo'yicha yillik moliyaviy rejalarni, ko'rsatilayotgan pullik xizmatlar narxining miqdorlarini va muassasa mulkidan foydalanganlik uchun ijarahaqi miqdorini ko'rib chiqish va tasdiqlash, o'quvchilar uchun yaratilgan sharoitlar ustidan tizimli ravishda monitoring o'rnatish, o'quvchilar va ular ota-onalarining murojaatlarini ko'rib chiqish, umumta'lim muassasasining pedagog va rahbar xodimlari faoliyati to'g'risida ijtimoiy so'rovlarni o'tkazish hisoblangan, tarkibiga **muassasa faoliyatiga jiddiy hissa qo'shishga qodir eng faol ota-onalar**, bitiruvchilar, homiylar va boshqa shaxslar kiritiladigan, yuridik shaxs maqomisiz umumta'lim muassasalarining kuzatuv kengashlarini tashkil etish vazifasi belgilagan edi [1]. Ushbu vazifa ijrosini ta'minlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirining 2018-yil 26-dekabrdagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasasining kuzatuv kengashi haqidagi namunaviy nizomni tasdiqlash to'g'risida"gi (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2019-yil 11-yanvarda 3118-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan) 16-mh-son buyrug'i qabul qilingan [2].

Ayni paytda umumiy o'rta ta'lim muassasalarida yuqoridagi namunaviy nizom asosida kuzatuv kengashlari o'z faoliyatini olib bor-



ma qilingan tadqiqot va ilmiy ishlarda ushbu hamkorlikning samarali ekanligi bayon etilgan. Masalan, 2022-yilda O'zbekiston maktablarida o'tkazilgan PISA tadqiqoti natijalariga bag'ishlangan hisobotlarda ham 2018- va 2022-yillar oralig'ida ota-onalar ishtirokida ijobiy tendensiya kuzatilgan tizimlarda (ya'ni, o'z tashabbusi bilan farzandining natijalarini muhokama qiladigan ota-onalar ulushi kamroq qisqargan) matematika bo'yicha ko'rsatkichlar barqarorlashgani yoki yaxshilangani keltirilgan [9].

Bizningcha, asosiy masala ota-onani maktab bilan o'zaro manfaatli bog'lash mexanizmlarini, samarali hamkorlik yo'llarini ishlab chiqish nihoyatda muhim.

Bugun biz maktab va ota-onalar hamkorligining quyidagi yo'nalishlarini kuzatishimiz mumkin.

Maktab va ota-ona o'rtasidagi **doimiy aloqa**, ya'ni sinf rahbari va fan o'qituvchilari bilan muntazam fikr almashish, elektron platformalar orqali o'quvchining o'zlashtirishi va davomatidan doimiy xabardor bo'lish imkoniyati mavjud.

**Ota-onalar yig'ilishlarida** faqatgina baholar va o'zlashtirish muhokamasi emas, balki bolaning tarbiyasi, psixologik muammolari va kelajakdagi kasb tanlash masalalari bo'yicha mutaxassislar bilan ochiq muloqotlar tashkil etish

**Qo'shma tadbir va loyihalarda**, maktabdagi ochiq eshiklar kunida, fan to'garaklarida, sport musobaqalari va bayram tadbirlarida ota-onalarning faol ishtiroki oila va maktabni bir-biriga yaqinlashtirmoqda, o'zaro tushunish muhitini yaratmoqda.

Yuqoridagi mexanizmlar o'quvchilarning darslarda (faol) ishtirok etish ko'rsatkichini, o'qituvchi-o'quvchi o'rtasidagi munosabatlarini yaxshilashga, pirovardida o'quvchilarning bilimlarni o'zlashtirish darajasiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ammo, bunda ota-onalarning ishtiroki yoki ishtirok etmasligi ularning xohish-

istaklari bilan chegaralanib qolmoqda. Hamkorlik, qachonki jozibali bo'lsa, unda ishtirok etuvchilar ulushi ortadi.

O'z oldiga ta'lim muassasasini rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlarini belgilash, ta'lim muassasasining maqsadlari va vazifalarini hamda ularga erishish rejalarini tasdiqlash, ta'lim muassasasida amalga oshirilishi belgilangan vazifalarning bajarilishi va maqsadli ko'rsatkichlarga erishilishi ustidan nazorat olib borishni maqsad qilgan umumiy o'rta ta'lim muassasasining **kuzatuv kengashi** tarkibida ham ota-onalarning ishtirokini kuzatishimiz mumkin.

Umumiy o'rta ta'lim muassasasining kuzatuv kengashi faoliyatini tartibga soluvchi Nizomda garchi umumiy son chegaralanmagan bo'lsada, kengash tarkibida 2 nafar ota-ona ishtiroki belgilangan. Mazkur miqdor (2 nafar ota-ona) o'rtacha hajmli maktabdagi 300-400 nafar oilaning (ota-onalarning) farzandining ta'lim olishi bilan bog'liq xohish-istaklari, tashabbuslari va fikrlarini tamsil eta oladimi, degan savol tug'ilishi tabiiy.

Masalan, qo'shni Qozog'iston Respublikasi maktablarida funksiyasi jihatidan O'zbekiston maktablaridagi Kuzatuv kengashiga teng Vasiylik kengashi faoliyat yuritib, unda har bir parallel sinfdan 1 nafardan, 1-11-sinflardan jami 11 nafar ota-ona, ularning yig'ilishida saylanib, Vasiylik kengashida ishtirok etadi [11].

Tasavvur qilaylik, har bir sinfdan 1 nafar ota-ona, o'rtacha hajmdagi maktabdagi 33 ta sinfdan 33 nafar ota-ona Kuzatuv kengashi ishida ishtirok etsa, kengash majlislarida muhokama qilinadigan masalalar bo'yicha barcha ta'lim ishtirokchilari uchun manfaatli qarorlar bilan yakunlanadi.

Ota-onalarning maktab boshqaruvi jarayonlarida ko'proq (ko'p sonli) ishtirok etishlari, natijada, maktab muhitida sodir bo'layotgan yangilik va o'zgarishlardan xabardor bo'lish-

lari ikki tomonning o'zaro yaqinlashuviga, fikr va qarashlar yakdilligiga olib keladi.

Mutaxassislarning fikricha, "guruhlar o'rtasidagi o'zaro aloqaning etishmasligi va kamligi ta'lim jarayonining har bir ishtirokchisida (o'qituvchi, o'quvchi, ota-ona va rahbar) reallik haqida o'zgacha, ko'pincha buzilgan tasavvur paydo bo'lishiga olib kelishi mumkin va shu sababli umumiy til topish qiyin bo'ladi" [4].

Turli adabiyotlarda "ota-onalar qo'mitasi" kabi norasmiy tuzilmalar orqali maktab hayotiga ota-onalarni jalb etish haqida so'z boradi va afsuski, bu tuzilma ko'p hollarda amaliyotda samarali ishlamaydi. Buning sabablaridan biri sifatida "ota-onalar qo'mitasi" yig'ilishlari, fikr va mulohazalari rasmiy tusga ega bo'lmaganligi, ishtirokchilardan mas'uliyat (javobgarlik) talab etilmaligini ko'rsatish mumkin.

Ota-onalar maktab hayotida kuzatuvchi emas, ta'lim muassasasining boshqaruvida bevosita ishtirok etishi ularni ta'lim muassasasiga tobora yaqinlashtiradi. Masalan, har bir sinfdan 1 nafar ota-onaning maktab rahbariyati tavsiyasi asosida emas, aynan sinf ota-onalarining saylovi orqali maktab Kuzatuv kengashida ishtirok etishi nafaqat kengash faoliyatining shaffoflashishiga, balki maktab va boshqa ko'pchilik ota-onalar o'rtasidagi "axborot ko'prigi" bo'lishga, o'zaro tushunishga xizmat qiladi.

Bunda, eng e'tiborli jihat – Kuzatuv kengashiga a'zo bo'lishi kutilayotgan nomzod

ota-onaning kompetensiyali bo'lishi (ta'lim, moliya, huquq kabi sohalarida bilimga ega bo'lishi) va haqiqatda sinfdagi ota-onalar tomonidan mas'uliyat yuklanishi – saylanishi asosiy qoida bo'lishi kerak.

Kuzatuvlar va so'rovlar orqali o'rganilganda ta'lim muassasasi rahbarlarining xavotiri shundaki, ota-onalarning bu kabi yig'ilish va maslahatlashuvlarda ishtirok etish xohishi yo'q va ko'pchilik ishtirok etadigan Kengash yig'ilishlarida murosa qilish – barcha uchun manfaatli qaror qabul qilish murakkab, deb o'ylashlarida.

Aslida ota-onalarni maktab boshqaruviga keng jalb qilish xavotir va xatarni emas balki, sifatli ta'lim boshqaruvini yuzaga keltiradi.

L.Yu.Grudsinaning fikriga ko'ra "Oila – fuqarolik jamiyati ijtimoiy tizimining muhim institutlaridan biri bo'lib, inson unda o'z hayotining asosiy qismini o'tkazadi. Oilaning maqsadi, moddiy ahvoli, a'zolarining diniy qarashlari insonning hayot darajasini, uning ijtimoiy faolligini belgilab beradi, natijada u fuqarolik jamiyati muvaffaqiyatiga ijobiy ta'sir qiladi" [6].

Pirovard maqsadimiz komil insonni tarbiyalash ekan, oila-mahalla-ta'lim muassasasi hamkorligini yanada rivojlantirish nafaqat ushbu institutlar, balki jamoatchilik vakillari, fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari faolligiga ham bog'liqligini aslo unutmasligimiz kerak.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 5-sentabrdagi "Xalq ta'limini boshqarish tizimini takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PF-5538-son Farmoni. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 06.09.2018 y., 06/18/5538/1840-son, 13.12.2018 y., 06/18/5597/2300-son; 07.11.2020-y., 06/20/6108/1483-son; 06/23/99/0403-son).
2. O'zbekiston Respublikasi Xalq ta'limi vazirining 2018-yil 26-dekabrdagi "Umumiy o'rta ta'lim muassasasining kuzatuv kengashi haqidagi namunaviy nizomni tasdiqlash to'g'risida"gi (O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi tomonidan 2019-yil 11-yanvarda 3118-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan) 16-mh-son buyrug'i. (Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi, 14.01.2019 y., 10/19/3118/2468-son; 10/23/3118-2/0382-son).
3. A.Shlyayxer. Jahon miqyosidagi ta'lim. XXI asr maktab tizimini qanday qurmoq kerak? Zamin nashr, 2022. 126-bet.
4. Д.Моринова. Школа, ученики, родители – как общаться друг с другом. <http://www.goethe.de/ins/ru/ru/spr/mag/25950580.html>
5. E.Karimova, A.Usmanova, M.Djumaniyazova. Jamoatchilik va ota-onalar bilan hamkorlik. O'quv qo'llanma. Toshkent. 2025. 18-bet.
6. J.Shirinov. Mamlakatimiz milliy qonunchiligida fuqarolik jamiyati institutlari masalasi. Demokratlashtirish va inson huquqlari. Ilmiy-ma'rifiy jurnal. 1 [97] – 2023. 44-bet.
7. L. Gaynutdinova. Ta'lim muassalarida ota-onalar bilan o'zaro hamkorlikni tashkil etishda innovation yondoshuvlar. International scientific and practical conference "International experience in the use of collaborative technologies in child rearing", April 22, 2025. 167-bet.
8. Н.А.Шибеева. Взаимодействие семьи и школы. <https://ustschool.edusite.ru/p46aa1/p12aa1.html>
9. PISA 2022 Results Factsheets Uzbekistan. 6-bet. [https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes\\_2fca04b9/uzbekistan\\_482bdcce/2bb94bf1-en.pdf](https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2023/11/pisa-2022-results-volume-i-and-ii-country-notes_2fca04b9/uzbekistan_482bdcce/2bb94bf1-en.pdf).
10. Т.М.Папшева, Т.В.Мягкоступова. Взаимодействие школы и различных общественных учреждений. 2019 г. стр. 234-235 <https://elar.uspu.ru/handle/ru-uspu/34026>.
11. <https://adilet.zan.kz/rus/docs/V1700015584>. Об утверждении Типовых правил организации работы Попечительского совета и порядок его избрания в организациях образования. Приказ Министра образования и науки Республики Казахстан от 27 июля 2017 года № 355.